

СЕМЕНОВ В.Ф.

Доктор економічних наук,

професор

Одеський державний економічний університет

Транснаціоналізація економіки регіонів в умовах сучасних трансформацій

Розглядаються питання входження регіонів України до світового господарства з врахуванням глобалізаційних процесів. Пропонується реалізувати транснаціональні можливості підприємств регіону шляхом наближення їх до найбільших потенційних ринків, концентрації у просторі економічної активності, мережевої взаємодії та інновацій

Сучасний стан соціально-економічного розвитку України потребує розробки і впровадження нових підходів і методів щодо підвищення ролі регіонів в глобалізаційних процесах шляхом транснаціоналізації їх економік. Справа в тому, що в сучасному світі окремі регіони певних держав, які володіють не тільки потужною ресурсною базою, а й ефективною системою управління, гідно представляють свої країни на міжнародному рівні. В умовах глобалізації швидко модифікуються функції держави, стрімко зростає роль окремих територій країн, тому регіони України теж слід розглядати в якості міжнародних суб'єктів, що приймають участь у міжнародному поділі праці. Регіони перетворюються на самостійних гравців світового ринку і тому особливого значення набувають їх конкурентні переваги, які в свою чергу тісно пов'язані з рівнем розвитку і конкурентністю їх галузей і підгалузей. Цілком зрозуміло, що сьогодні далеко не кожен регіон України має необхідну ресурсну базу, ефективну управлінську структуру та необхідні конкурентні переваги, щоб достойно представляти Україну на світовому ринку. Саме тому актуальності набуває проблематика транснаціоналізації як здатності регіону розвивати та захищати свої конкурентні переваги на світовому ринку. Використання регіональних конкурентних переваг

дозволяє регіонам не лише зміцнювати власний конкурентний статус, а й сприяти підвищенню авторитету країни на зовнішніх ринках в умовах глобальної конкуренції. Конкурентні переваги регіону у всьому світі визначаються чотирма групами умов, що склалися в регіоні: факторні умови; умови попиту та споживання; вплив інтегрованих галузей; стратегія підприємств, їх структура і суперництво. Не останню роль у цій справі відіграють адміністрації регіонів або органи місцевого самоврядування. То це у світі, де діяльність фірм в регіонах зорієнтована цілком на ринкову економіку, а в Україні розширення перспективних сфер діяльності фірм в регіонах обмежено недосконалістю тих самих ринкових відносин. До того ж концепція конкурентних переваг побудована на розбіжностях між країнами і регіонами світу, а в умовах України багато з показників практично однакові для усіх регіонів, наприклад, податкове, екологічне, митне законодавство, споживчі та освітянські стандарти тощо. Одночасно, розбіжності між нашими регіонами існують і дуже великі - у наявності розвіданих родовищ корисних копалин, у промисловому освоєнні, у соціально-економічних умовах, у якості навколишнього середовища, у рівні розвитку інфраструктури, у соціальній інституціональній ситуації, в якій діє місцевий бізнес – та на все це в теорії конкурентних переваг майже не звертається уваги. Проте, теорія конкурентних переваг країн і регіонів світу носить описовий характер і не аналізує та не пропонує методів визначення перспектив конкурентної переваги регіонів, транс націоналізації їх економік.

Нові комерційні транснаціональні зв'язки регіональних систем, фірм з врахуванням глобалізаційних процесів, перетворень у національній економіці потребують інакше будувати регіональну політику, по-новому підходити до традиційної вертикалі: економіка підприємства - економіка регіону - національна економіка – світова економіка; впливати на факторні умови, які визначають конкурентні переваги регіону, на умови взаємодії галузей, соціально-економічні і політичні умови. Саме факторні умови найбільшою

мірою визначають конкурентні переваги регіону і прискорюють або гальмують транснаціональні процеси.

Як відомо, порівняльні (конкутентні) переваги країни чи регіону визначаються кліматом, доступністю ресурсів та постачальників, розвитком технологій. Ця група умов дуже інертна і майже не змінюється. Розвиток технологій є тимчасовим чинником, але в будь-який період часу саме технології визначають головні порівняльні переваги. Нобелівський лауреат в області економіки 2008 року П. Кругман показав, що виробник, воляючи скоротити виробничі і транспортні витрати, прагне до концентрації виробництва, причому ближче до тих регіонів, де для товару є максимально великий ринок. Це означає, що кожна країна буде прагнути до нарощування експорту тих промислових товарів, для яких власний внутрішній ринок буде достатньо великим. При цьому власна міжнародна спеціалізація буде визначатися не абсолютними, а порівняльними перевагами виробництва певного виду товару, тобто тим, наскільки в даній країні на даному етапі економічно вигідно виробляти даний товар, а не будь-який інший.

П.Кругман у цьому контексті пояснив відомий парадокс міжнародної торгівлі: чому досить значна частина мжнародного торгового обороту припадає саме на багаті країни зі схожими умовами для виробництва, і чому країни імпортують товари, подібні до яких в них вже виробляються? Навіщо, скажімо, американці ввозять німецькі чи японські автомобілі, якщо власні не гірші за своєю споживчою якістю. Це пояснюється принципом зростаючих можливостей: у двосторонній торгівлі приймають участь *різновиди* одних і тих товарів і, дозволяючи їх імпорт та експорт, обидві торгуючі країни фактично подвоюють ринок для кожного з різновидів товару і можуть значно знизити видатки виробництва на одиницю продукції. При цьому доступ до великого попиту та до великої пропозиції є реальними і привабливими лише для розвинутих країн.

Регіональна економічна політика повинна мати на увазі створення порівняльних переваг у регіонах для лідируючих компаній, які прагнуть реалізувати порівняльні переваги шляхом наближення до найбільших потенційних ринків, концентрації у просторі економічної активності, мереженої взаємодії та інновацій. Таким чином виникатимуть «ядра», в які будуть стікатися фінансові капітали та високопрофесійні фахівці, здатні забезпечити і виробництво і послуги на сучасному рівні. Прикладів багато: Силіконова долина, Бангалор, Детройт, кластери у Франції, Італії, Угорщині, Австрії тощо. Виникнення таких кластерів досить широко висвітлено в літературі, але інколи пояснюється історичною випадковістю. Однак їх розвиток, як встановили і М.Портер, і П.Кругман і багато інших дослідників є закономірним явищем. При детальнішому аналізі ми побачимо, що кластери та подібні їм мережі і є мірлами рівня транснаціоналізації регіонів, закономірним мірилом поділу на розвинуті та периферійні слаборозвинені регіони, наявність яких ми спостерігаємо як в окремих країнах, так і в глобальному масштабі. Мережеві взаємодії прискорюють впровадження інновацій, призводять з одного боку до розвитку величезних агломерацій, а з іншого – зміщення центрів економічної активності у бік периферії, тобто до дезурбанізації. Остання обставина є дуже важливою як для України, так і для будь-якого з її регіонів, тому що фірми, які переміщуються на периферію не тільки вирішують власні питання - отримують доступ до дешевшого ринку робочої сили та місцевих постачальників, знижують видатки на придбання земельних ділянок, стають монополістами, але й сприяють вирішенню проблем транснаціоналізації підприємств, проблем малих та середніх міст, багатьох соціальних питань. Стійкість та життєздатність таких тенденцій залежить, зокрема, від розумної регіональної політики, здатної сприяти виникненню нових промислових кластерів в колись периферійних районах, як це було в Японії, США, Південній Кореї, як це відбувається сьогодні в Китаї.

Нові пріоритети регіональної політики потребують також зміни засобів, які б забезпечували досягнення поставленої мети. Якщо раніше завданням регіональної політики був захист найслабкіших регіонів від міжнародної конкуренції шляхом фінансових дотацій ззовні, а також протекціонізм по відношенню до місцевого неефективного та неконкурентоспроможного виробництва, то сьогодні завдання стоїть в тому, щоб забезпечити конкурентоспроможність слабких регіонів на світових ринках, керуючись принципом зростаючих доходів та зростання економічного ефекту від переміщення та дифузії виробництв по всій території.

Завдання це вирішується, поруч з іншими, шляхом усунення технологічної відсталості і розвитку здатності локальної системи не тільки генерувати, а скоріше сприймати та своєчасно запроваджувати різноманітні інновації, в тому числі й просторового змісту.

Отже, є величезне поле для досліджень новітніх тенденцій в регіональній економіці, для розробки моделей, які б дозволили оцінити внесок кожного чинника у зростаючі доходи та зростання економічного ефекту новостворених мережевих систем і таким чином зробити наступні кроки до транснаціоналізації регіональних економік.